

Бранислава Кнежић
Институт за криминолошка и
социолошка истраживања
Београд

UDK: 159.97.616.89
Оригиналан научни рад
Примљен: 14. 04. 2006.

САМОУБИСТВО СТАРИХ – (Не)вољно напуштање живота

Текст који следи је покушај скретања пажње струци и науци на оне које немоћ и сломљена воља за животом тера на једини избор који им преостаје – добровољни али сурови одлазак из живота. Реч је о потиштеним, усамљеним, разочареним, очајним, беспомоћним и често оболелим остарелим, које садашњост застрашује а будућност обеспокојава, па у разрачунавању са самим собом налазе једино решење у престанку постојања. Њихови мотиви и поводи су бројни, о којима не ретко можемо само нагађати, а исход указује да им је страх од живота надјачао страх од смрти. Питањима: ко, кад, како, где и оно, увек, најважније и најтеже – зашто човек одустаје од живота баве се не само наука (филозофија, психијатрија, психологија, социологија, право, андрагогија, антропологија, суицидологија...) него и религија, књижевност и уметност.

Без обзира на мноштво литературе и одговора о самоубијању остаје и даље питање и дилема која заокупља струку и науку: зашто човек пресуђује сам себи? За оне незадовољне објашњењима слаба је утеха да тајна (узрок) одлази у гроб. Отуд подстрек за већу методолошку утемељеност истраживања ове вишеслојне појаве.

Кључне речи: самоубиство, стари људи, начин и мотив извршења

Самоубиство

На први поглед нема ништа једноставније од одређења шта је самоубиство. Обично сматрамо да невоље (личне, породичне, друштвене) приморају човека да својевољно себи одузме живот, иначе највећу вредности и «Божији дар». Вољност проистекла из невољности обухвата и повезује разлоге и намеру појединца да сам докрајчи себе и свој неспоразум са животом. Суочавање са несхватањем, понижењем, разноврсним губицима, физичким и духовним патњама многе води ка коначном излазу и добровољном уклањању из живота.

Полазећи од питања: Шта је то што човека нагони да сам себе усмрти? Шта је то што га окреће против самог себе? Због чега живот подређује смрти? не долазимо и до одговора. Заокупљеност наведеним питањима старо је колико и сам свијет а одговори су, још увек, исувише недовољни и растегљиви. Да ли се живот напушта као сопствена рушевина из очајања, губитка блиских

особа или имовине, одвојености од самог себе и смисла живота или у расејаности и тешким душевним болестима можемо «нагађати». Самоубице би рекле да је најбоље решење за живот не живети га. Или филозофском приступу наклоњени указали би на немогућност човека да се ухвати у коштац са бесмисленошћу живота.

Да ли одговорност за властити живот заувек преузима само онај који га има?

Бар је Исидора¹ знала да је проклетство тражење смисла животу али додајмо њеним речима »веру у безусловни смисао живота» Виктора Франкла,² по коме живот има смисао и задржава га до краја без обзира на пол, године, образовање, средину и религиозност.

Колико лични став и схватање живота, односно, вредности даљег живљења доприносе томе да потрошена нада прекраћује даљи ход у незнање? Без наде нису могли ни одгодити смрт.

Или им предрасуде и однос друштва, на шта указује и Симон де Бовоар³ да «стари немају више ништа да изгубе, јер су већ све изгубили» олакшавају фаталистичко предавање властитој судбини и смрти.⁴

Једно је сигурно да они који се баве проучавањем овог феномена никада нису сигурни у повод а поготово не у мотиве, бројни су разлози, а можда их има онолико колико и извршених □амоубистава. Шта пресуђује (лични, породични, општедруштвени проблеми или све то скупа) да стари, планирано, прибрано или расејано, прекидају ту танку нит између бити и не/бити крупни је проблем сваког иоле мислећег бића.

Људи из различитих разлога прибегавају, по њима једино преосталом избору, бекству од и из живота (из разочарења, усамљености, физичких и психичких болести, неуспјеха, херојства, кукавичлука, немира, несреће, тескобе...)

Самоубијање је интердисциплинарни предмет истраживања: филозофије, антропологије, социологије, психологије, психијатрије, криминологије, биологије и, последњих деценија, настале научне дисциплине – суицидологија из чега настају и различите теорије и приступи у проучавању. И поред тога што је проблем самоубиства стар колико и људски род дефинисање, критеријуми идентификације и класификације, још увек, нису довољно усаглашени и прецизни. Бројне су дилеме и сумње које доприносе таквом стању :намера, свесност (душевни болесници),»несрећни случајеви» («случајно подлетање под воз или аутомобил,случајан пад с прозора и сл.») активна или пасивна

---

¹ Мислимо на мисао Исидоре Секулић

² Франкл, В., Зашто се нисте убили-тражење смисла живљења, ИП “Жарко Албуљ”, Београд,1994. стр. 7.

³ Де Бовоар, С., *Старост*, II, БИГЗ, Београд, 1986, стр. 227.

⁴ Да се друштво односи према старима као према онима који још једино треба да умру говори И Слајана Драгишић-Лабаш, *Глас јавности*, Београд, 27. 10. 2002.

делатност. Одустајање од живота није само (лична, породична, верска, научно-професионална) већ универзалана друштвена појава распрострањена у свим регионима и у свим, како друштвеним тако и старосним, слојевима.

«У савременој суицидологији преовлађује становиште да само истовремени спрег суицидогене диспозиције и суицидогенних мотива производи самоубиство. Суицидогени мотиви су најчешће из егзогене сфере, значи социјално-медицинског односно социјално-економског карактера, мада могу бити и ендемог порекла тј. персоналног карактера...Суицидогена диспозиција јесте наслеђен или стечено смањен животни нагон, или је то специфична, односно појачана психичка реактивност на све, одређене спољне или умутрашне надражаје код појединца»⁵

Поред наведеног становишта 1970 је уведен и еколошки модел⁶ који указује на четири фактора: 1) биолошки и индивидуални (карактерне особине, образовање, психијатријске болести, дрога; 2) међуљудски односи (у породици, међу пријатељима, интимним партнерима); 3) односи унутар заједнице (радно место, школа, доступност оружја и дроге, незапосленост, социјална изолација) и 4) социјалне и културне норме (одобравају и сматрају самоубиство индивидуалним правом, одобравају насиље као разрешавање проблема).

Фактори: пол, старост, брачно стање, урбана средина, усамљеност, мигрантност (избеглице код нас), незапосленост (не само као социо-економски него и социопсихолошки фактор, посебно код пензионера и старих), ментална обољења, алкохолizam и наркоманија, суицид у породици, хронична органска обољења, претходни покушај по многим истраживањима⁷ воде људе у самоубиства.

Према схватању социолога, самоубиству као једном од облика девијантног понашања, претходи збир неколико негативних друштвених фактора (уз изузетак самоубијања који су последица душевних болести)

Почеци систематског социолошког истраживање ове појаве везана су за Диркема и његову типологију.

Диркем⁸ разликује три типа самоубиства:

1. егоистичко – су последица губитка социјалног интереса или недовољне интеграције у друштву али појачане индивидуације;
2. алтруистичко – последица недовољне индивидуализације или претеране друштвене интеграције, ретко се среће у савременим друштвима нпр.

⁵ Милић, Ч., *Самоубиства – ко, како, када и зашто*, Задужбина Андрејевић, Београд, 1997, стр.22.

⁶ [хтп://www.suicidi.info/etiologija.asp](http://www.suicidi.info/etiologija.asp)

⁷ Видети више у: Биро, М., *Самоубиство-психологија и психопатологија*, Нолит, Београд, 1982; Кампаџија, Б., *Суицидогени фактори*, II Југословенски симпозијум о превенцији суицида, Галеника, 9-18, Београд, 1976; Петровић, Р., *Распрострањеност самоубиства у Југославији, Самоубиства у Југославији*, Институт за социолошка истраживања, Београд, 1990. и др.

⁸ Диркем, Е., *Самоубиство*, БИГЗ, Београд, 1997, 188-286.

самоубиство жене након смрти мужа, хакакири, војници на ратишту и сл.

3. аномичко – као последица изненадних друштвених криза када друштво није у стању да усмерава појединца и да над њим врши контролу. То значи нарушавање равнотеже нарушавање социјалних норми без обзира да ли означавају просперитет или назадовање.

Оно што је карактеристично за Диркемово поимање, разумевање и објашњење самоубиства, без обзира на тип, је да је оно одређено друштвеном средином тј, односом појединца и друштва (друштвена интеграција – коју је као појам за објашњење увео Диркем).

Пораст самоубиства у Европи Д. Николић и Д. Димитријевић доводе у везу са транзицијом и променама у друштвеним системима при чему је приметно да у земљама које су прошле или пролазе кроз транзицију људи губе поверење у основне вредности, постају немоћни и жале се на слабење породичних веза што повлачи и све чешће губитак смисла живљења.⁹

Иако друштвена нестабилност и криза система вредности доприноси осећају беспомоћности узроци самоубијања не могу се тражити само у друштвено-политичким и социо-економским факторима. Лични и породични чиниоци условљавају пут и начин разрешавања «друштвеног терета преживљавања» или бијега од неподношљивости живота. И да парафразирамо ону Ничеову који опрашта за оно што је њему учињено али се пита како опростити – оно што си себи учинио.

Стари људи

Све веће учешће људи старијих од 65 година у укупној популацији битна је карактеристика савременог света. Измењана друштвена структура, као последица старења становништва, ствара мноштво проблема који утичу и на статус и положај старих људи у друштву. Према статистичким подацима¹⁰ у СРЈ је у 2000. години било је 14,9% становништва старијег од 65 година. Популација старих није хомогена категорија него се разликује по: полу, годинама, биолошким, социјалним, психичким, економским, културно-образовним и другим не/могућностима.

Познато је да у старости поред биолошке и физичке издржљивости попушта и духовна снага доводећи их у стање очаја, безнађа, песимизма, депресије а тиме их сврстава и у најугроженију категорију становништва са аутодеструктивним активностима. Стари, који су често маргинализовани слојеви друштва и који живе на граници или испод границе егзистенције

---

⁹ Више видети у: Николић, Д., и Димитријевић, Д., Насилна смрт у Југославији 1950-2000, Арс Либри, Београд, 2002, стр.97-102.

¹⁰ Статистички годишњак Југославије за 2000. годину, Савезни завод за статистику, Београд.

немају времена за ону истрошену «биће боље». Слађана Драгишић-Лабаш наводи да се у етиологији покушаја суицида код особа старијих од 65. година могу издвојити следећи фактори: осећање усамљености, лоше релације са децом, друштвена аномија (веома лош материјални положај и пад стандарда до егзистенцијалног минимума), смрт блиских чланова породице, деменција и депресија.¹¹

Они којима је и прошлост била проткана патњама и губицима у старости животу додају још већу промашеност живљења, одбачени од породице и друштва проналазе пречице за своје муке. Њихов избор је с оне стране живота.

Самоубилачки мотиви старих, које су оставили у опроштајним писмицама¹² и у опорукама изгледају рационалнији од оних које остављају адолесценти и људи средњих година. Најчешће никог не окривљују што може да значи – сви сте ми криви или наводе као разлог тешку физичку болест, самоћу, губитак вољене особе, тежак материјални и егзистенцијални положај. Њихове последње жеље односе се на место, време и облик сахране.

Миклош Биро¹³ указује да димензија старост «покрива» више од трећине извршених самоубистава и ако самоубиство по сваку цену поједноставимо онда бисмо могли рећи да у истој доминирају осећај бесперспективности и животног песимизма с једне, те неподношљиве трпње и помањкања «животних радости» са друге стране.

Однос према старима, како данас тако и у прошлости, је различит у зависности од културе, традиције и обичаја и креће се од уважавања, поштовања и обожавања до обезвређивања и злостављања. На подједнак начин је не/схваћеност и не/разумевање и када је у питању добровољно одустајање од живота. Они који не могу пронаћи други пут у савладавању искушења старости изазивају код других опречна мишљења и осећања. Самоубиство се, не ретко, доживљава као грех, срамота и стигма за породицу чиме је потомство обележено а, самоубици, често, ускраћена и хришћанска сахрана. А други у томе виде отмен и храбар чин одустајања од живота који је престао да буде достојанствен. Самоубица убија « оног себе» ког сматра недостојним властитог живота

Познато је да су Готи и Трачани сматрали да је самоубиство старих « нормална» обавеза према друштву. И шпански Келти су из страха од старости прибегавали самоубиству при уласку у период старости. Насупрот код Персијанаца се самоубиство сматрало недостојним и криминалним чином.

¹¹ Драгишић-Лабаш, С., Суицидално понашање старих и младих особа, *Социологија*, бр.4, Београд, 2001.стр. 367.

¹² Подаци су из опроштајних писама из предмета Окружног јавног тужилаштва у Београду за 2005 годину.

¹³ Биро, М., *Самоубиство – психологија и психопатологија*, Нолит, Београд, стр. 36.

Како данас ствари стоје говори и извештај Светске здравствене организације¹⁴ где се наводи да је самоубиство на тринаестом месту узрока смрти у свету и да сваких 40 секунди једна особа на тај начин оконча живот. Људи старији од 60 година најчешће дижу руку на себе и по процени СЗО највећи број самоубица је у источној Европи а најмањи у Латинској Америци.

Карактеристике самоубиства старих: пол, образовање, место, начин и мотиви

Подаци¹⁵, у овом раду су они које воде заводи за статистику, а која прихвата и евидентира самоубиство као податак који је утврђен од стране надлежних органа. Званични статистички подаци о самоубиству «трпе» велике недостатке и често нису прави показатељ о броју самоубицава. Замерке се упућују на статистику самоубиства тј. на извор, евиденцију и прикупљање података о истом. Статистике (јавних статистичких служби, полиције, тужилаштва и социјално-здравствених служби) дају социо-демографска обележја самоубица као и податке о обиму и структури наведене друштвено-негативне појаве.

Проблем је што се евиденција, како за криминалитет тако и за девијантне појаве, разликује. Разлози су многоструки. Објективне природе су: услови и специфичности саме појаве где се многи случајеви воде као несрећни случајеви, саобраћајне незгоде, смрт неутврђеног узрока, и поготово, у мањим местима, где је жиг изразитији, породица пријављује самоубиство и као природну смрт. Затим, класификације и инструменти за евиденцију су неуједначени и особље које бележи је различито обучено и мотивисано за задати посао и субјективне када «појединци» доступне податке благовремено не региструју или не класификују по припремљеном инструменту. Очигледно је да, не мали број, случајева остаје непознат што повећава – тамну бројку услед нетачности (ненамерних и/или смишљених грешака).

Поред обима и распрострањености самоубиства намеће се, за науку, и питање ваљаности, поузданости и објективности прикупљених података. Да се не огрешимо критикујући статистичке податке¹⁶ навест ћемо само податак, који наводимо у табелама. 93,3% извршених самоубицава старих је забележено на неозначеним местима или 34,7% се самоубило на друге неозначене начине. У прилог вредности забележеног је и рубрика занимање где је 82,1% пензионера (што није неуобичајено с обзиром на доб али за научно тумачење губи на ваљаности). Стога, на овакав начин прикупљене податке, треба тумачити веома обазриво и не изводити уопштавања и закључке. Проблем у прикупљању података за самоубиства, додатно је оптерећен немогућношћу како контроле ваљаности, поузданости и објективности података тако, на

---

¹⁴ <http://www.danas.co.yu/20021016/terazije.htm>

¹⁵ Подаци који се налазе у табелама су преузети из документације Републичког завода за статистику и завода за статистику Београда.

¹⁶ Напомињемо да се овде говори о статистици као о извору података а не као о научној методи.

жалост, и рада на примарним изворима података. Податке који следе у табелама тако и посматрамо.

Табела 1. Распрострањеност самоубиства по годинама¹⁷

	СВИ			>= 65 година		
	муски	женски	Тотал	муски	женски	Тотал
1991	83	42	125	28	14	42
	66,4%	33,6%	100%	66,7%	33,3%	100%
1992	110	84	194	22	29	51
	56,7%	43,3%	100%	43,1%	56,9%	100%
1993	111	74	185	34	34	68
	60%	40%	100%	50%	50%	100%
1995	118	65	183	32	21	53
	64,5%	35,5%	100%	60,4%	39,6%	100%
1996	132	54	186	40	23	63
	71%	29%	100%	63,5%	36,5%	100%
1997	124	72	196	29	26	55
	63,3%	36,7%	100%	52,7%	47,3%	100%
1998	117	61	178	34	22	56
	65,7%	34,3%	100%	60,7%	39,3%	100%
1999	132	57	189	39	28	67
	69,8%	30,2%	100%	58,2%	41,8%	100%
2000	146	82	228	59	34	93
	64%	36%	100%	63,4%	36,6%	100%
2001	125	53	178	36	18	54
	70,2%	29,8%	100%	66,7%	33,3%	100%
2002	128	51	179	44	19	63
	71,5%	28,5%	100%	69,8%	30,2%	100%
2003	76	43	119	21	16	37
	63,9%	36,1%	100%	56,8%	43,2%	100%
2005	83	27	110	28	10	38
	75,5%	24,5%	100%	73,7%	26,3%	100%
Σ	1485	765	2250	446	294	740
	66%	34%	100%	60,3%	39,7%	100

¹⁷ Како се из табеле види недостају подаци о самоубиству за 1994 и 2004 годину што указује на још један од проблема истраживања друштвених појава коришћењем статистичких извора података, било оних које именујемо као криминалитет или девијантне/друштвено негативне појаве. Тамна бројка, из разноврсних разлога, остаје непозната (8 није службено регистрована, није прецизно и по уједначеним класификацијама и категоријама забележена и сл.)

Прегледом табела 1. и 2. може се запазити кретање самоубиства укупно (без 1994 и 2004 године за које нисмо добили податке) и лица старијих 65. и више година. У периоду 1991-2005 на старе особе, у односу на укупан број самоубиства, отпада 32,9% извршених самоубиства у Београду¹⁸ док ако гледамо само период од 2000-2005 тај проценат износи 35%. Истраживања у свету и у нас показују да се мушкарци више убијају а жене више покушавају самоубијање. Тај однос се креће, према приложеним подацима, 2:1 у «корист» мушкараца.

Табела 2. Распрострањеност самоубиства укупно и старијих од 65

	укупно 2000-05		>65 2000-05		%
	Н	%	Н	%	
мушки	558	68,6	188	66	33,7
женски	256	31,4	97	34	37,9
Σ	814	100	285	100	35

Табела 3. Самоубиства по месецима

2000-2005	Сви		≥ 65 година	
	Н	%	Н	%
Месец				
Јануар	80	9,8	28	9,8
Фебруар	58	7,1	15	5,3
Март	67	8,2	22	7,7
Април	79	9,7	23	8,1
Мај	76	9,3	26	9,1
Јун	86	10,6	27	9,5
Јул	62	7,6	30	10,5
Август	69	8,5	28	9,8
Септембар	55	6,8	15	5,3
Октобар	79	9,7	33	11,6
Новембар	56	6,9	21	7,4
Децембар	47	5,8	17	6,0
Σ	814	100	285	100

¹⁸ сви подаци се односе на Београд.

Када су у питању годишња доба по месецима може се уочити да су старији, по овим подацима и у периоду 2000-2005, године у јулу и октобру извршили већи број самоубистава него у осталим месецима.

Табела 4. Према месту извршења 2000.-05. за ≥ 65 год.

Место извршења	Н	%
Неозначена места	266	93,3%
Кућа	11	3,9%
Остала специфична места (плажа, камп, шума, лука, парк, река,...)	3	1,1%
Школа и друге институције и јавна административна места	1	0,4%
Улица и аутопут	1	0,4%
Места за обављање трговине и услуж. делат.и (банка, кафана, хотел...)	1	0,4%
Фарма (ранч,...)	1	0,4%
X	1	0,4%
Σ	285	100

Табелу 4. и 5. карактерише, што смо напред поменули као велики недостатак у прикупљању података, висок проценат 93,3% неозначених места извршења дела и начина извршења на неозначене начине 34,7%. Вешање и гушење као средство извршења се користи чешће него остали начини, што се подудара са ранијим истраживањима самоубистава код нас. Може се поставити питање да ли би број порастао или би био у опадању да је “непознат” начин извршења другачије евидентиран

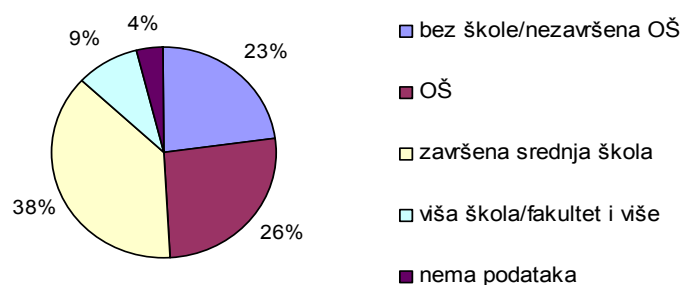
Табела 5. Према начину извршења 2000.-05. за ≥ 65 год.

Начин извршења	Н	%
Вешање, гушење	102	35,8
На друге, неозначене начине	99	34,7
Намерно самоповређивање скакањем са висине	19	6,7
Опаљивањем из неозначеног оружја	18	6,3
Самотровање другим лековима	17	6,0
Намерно самоповређивање оштрим предметима	13	4,6
Самотровање седативима и хипнотичима	6	2,1

Дављење и потапање	3	1,1
Опаљивањем из револвера	3	1,1
Намерно самоповређивање експлозивним материјама	1	0,4
Намерно самоповређивање димом, ватром, пламеном	1	0,4
X	3	1,1
Σ	285	100

Када је у питању школска спрема старије самоубице су предњачиле са средњом школом

Školska sprema 2000-2005

Табела 7. Занимање

Занимање	Н	%
пензионер	234	82,1%
доманица	26	9,1%
пољопривредник	11	3,9%
лице са другим личним приходом	5	1,8%
неспособан за рад	2	0,7%
аутомеханичар	1	0,4%
економиста	1	0,4%
кожар	1	0,4%
машинбравар	1	0,4%
непознато	3	1,1%
Σ	285	100

Треба и може се приметити да подацима, који говори да су стари 82,1% пензионери и 9,1% домаћице, није могуће «ухватити» разлике у професијама,

сада већ бивших пензионера. Наиме, сматрамо да би за објашњење и тумачење или откривање мотива и повода самоуништавању свог живота, било од користи познавање шта су радили и чиме су се бавили они који су изгубили смисао за даљим животом. Претпостављамо да, физички радници, службеници и сличне професије теже доживљавају престанак радног односа или оно што се у науци назива и пензионерски шок и изједначава са социјалном смрти. Наиме, њихове могућности да се и даље баве својим професијама су умањене у односу на нпр. универзитетске професоре, уметнике, писце, научне раднике... Наведеним не/могућностима требало би додати, с обзиром на: социоекономску кризу, транзицију, лошу материјалну ситуацију, незапосленост и умањену адаптацију и сналажење у новонасталој ситуацији и пензионерску егзистенцију до самих граница подношљивости. Може се претпоставити да, без средстава за голу егзистенцију, осиромашени, болесни и усамљени људи одласком у пензију могу, још, једино себе прекинути.

Да ли су наши стари суграђани, поједностављено речено, у највећем проценту мушкарци (2:1), пензионери (82,1%) са завршеном средњом школом (38%) исцрпили све могућности и схватили да су једино јачи од себе самога и на неозначеним местима (93,3%) вешањем и гушењем (35,8%) у јулу (10,5%) и октобру (11,6%) са опроштајном поруком (једног оца сину која нам се чини веома примењивом за многе) - «не лапрдајте о разлозима» пронашли коначни излаз?

Тешко је навести распрострањеност, начине, место, време и занимање старих самоубица без прецизнијих, валиднијих, објективнијих научних и стручних праћења и проучавања. Поновомо, о томе сведочи и велики број самоубицава, о којима не постоје трагови, ни о начину, месту и занимању старих. О мотивима и поводима, који ускраћују и последњу могућност могућности да и не говоримо. Једино, да су им разлози били недовољни за живот али довољни да животну одлуку потврде у избору смрти.

Самоубиства у старости, између осталог, су и опомена и тврдња да није важно само колико него и како живети. Светска здравствена организација је годину 1999-ту прогласила годином старих и избацила главни слоган «Не треба само године додати животу, него и живот годинама». Међутим, прилике старих у нас, у протеклих петнаестак година обојене су ванредним ситуацијама – распадом земље, ратом у окружењу, избеглиштвом, санкцијама, бомбардовањем НАТО-пакта, падом производње и животног стандарда, транзицијом, кризом морала и ширег система друштвених вредности (праћено корупцијом, тешким облицима криминалитета и различитим социопатолошким појавама),

Наши стари суграђани живе свакако али не и лако. Разлози су многоструки.

Одвикнути од живота они своју прегаженост завршавају напуштајући и себе и нас.¹⁹

Озбиљнија сагледавања спољашњих (друштвено-породичних) и унутрашњих (самоубилачке диспозиције и мотиви) чинилаца, због којих људи добровољно прекраћују своју промашеност недопустиво је и методолошки неутемељено на уопштеним и непотпуним евиденцијама (различитих служби – полиције, правосуђа, јавне статистичке службе, институција социјалне и здравствене заштите). Поред проблема контроле ваљаности, поузданости и објективности извора и података присутан је и проблем незабележених или погрешно регистрованих случајева

Није потребно наглашавати, добро познат проблем, немогућности истраживања самоубиства на примарним подацима

На крају

Напустити себе или самоубити се није ни у младости нити у старости ни мање ни више него убити онога себе коме је живот постао бесмислен, који потрчи у сусрет својој несрећи, коме је живот постао сувишан и који не очекује да ће му боље доћи.

Ко има себе више од живота можда не би требало да тражи нити би му требало.

Та веза између живота и смрти само наизглед не припада никаквој научничкој или пак методолошкој намери и намени.

Они који маре за живот младих и остарелих, у наукама које на било који начин не постављају него траже или бар бележе начине, место, време, мотиве, поведе...властитог одустајања од живота, не могу срести ни основну статистичку «муницију» живота коштајућег или самоубилачки настројеног «решета».

Метак у чело, коноп око врата, нож у срце, скок с моста у воду или са спрата у камење, отров у желудац, жилет по вени, мушко или женско самозапућивање на велики пут, јавно или тајно, пасивно или активно, појединачно или групно, егоистичко, алтруистичко, аномично, билансно, припремано или у афекту самоодузимање живота, пензионо самозаборављање и у смрт самосклањање обично не дира у ране ни друштвене, ни полицијске, ни правосудне а изгледа ни људске.

Ни за науку као најстрожију учитељицу истраживања свега проблем самоубиства изгледа није постао проблем круте и темељне забринутости.

Орање и копање по ономе што је у методологији ваљда једнако плитко колико и значајно, а што уобичавамо да зовемо статистиком не даје ни много

---

¹⁹ Посебно је трагичан случај старице (95 година) која је, како наводи дежурни лекар, одлучила да себи одузме живот како не би више била на терету својој породици (*Данас*, 29. 07. 2002) а за мање од месец дана два станара Дома за старе «Бежанијска коса» скоком са спрата извршила су самоубиство (*Глас јавности*, 21. 04.2004)

повода за научну аналитичност, људску забринутост, па чак ни за здраворазумску потресеност.

Мало је и неупутно рећи да достојнике науке о самосвођењу животног пута старих разочарава, недореченост, ако не и недоследност оних који су занатом «осуђени» да бар од речи до речи забележе самоубилачке потезе и потресне самопоразе.

И ова наша подобро, и са нескривеним незадовољством искривљена слика о трагично отпутованим плаћа те цехове немара према онима који су одабрали да се склоне од себе и од нас. Оно што им је живот у самопору изукрштао тамна бројка често прекрије.

Онима који у овом тмушном свету нису ни хтели ни могли са самим собом ни са нама свеједно је у чему им је живот прошао, чиме су се бавили и кад, како, где и зашто им се смркло.

Branislava Knezic
Institute for criminological
and Sociological Reserch,
Belgrade

S u m m a r y

SUICIDE OF THE OLD – THE UNWILLING DESERTION FROM LIFE

The following text is an attempt to turn the attention of profession and science to those who impelled by infirmity and broken will for life, choose the only option they are left – voluntary but cruel desertion from life. It's about depressed, lonely, disappointed, desperate, helpless and often sick old people, who are frightened by present and disquieted by future, so when they make their life balance the only solution they find is to terminate their existence. Their motives and reasons are numerous, and for some of them we can only surmise, but the result indicates that fear from life overcomes fear from death. Who, When, How, Where and always the most important and the most difficult – Why a man quit his life, are the questions that occupy not only science (philosophy, psychiatry, psychology, sociology, law, andragogy, antropology, suicidology...) but also religion, literature and art.

Regardless of variety of literature and answers on suicide the question and dilemma that occupy the profession and science still remain: Why a man judge on himself? For those unsatisfied by explanations the weak comfort is that the secret (cause) goes to grave. This is the reason for greater methodological grounding of researches of this complex phenomenon.

Key words: suicide, the old, manner and motive execution